

ภูมิปัญญาด้านการแสดง “ระบำต้นหยง”

ศูนย์ส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ภาพที่ 1 การแสดงระบำต้นหยง

(ที่มาของภาพ : www.ranongecotourism.com/smf/index.php)

ระบำต้นหยงเป็นศิลปะการแสดงอีกอย่างหนึ่งของท้องถิ่นใต้ ซึ่งมีพัฒนาการมาจากระบำรองเง็ง โดยใช้บทเพลงต้นหยงมาประกอบทำรำ ซึ่งมีนางรำออกมารำด้วยท่ารำที่มีความอ่อนช้อย โดยมีบทร้องเพลงต้นหยงที่สร้างความสนุกสนานให้กับคนในชุมชนในอดีต โดยเฉพาะกลุ่มชาวมุสลิมที่ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน และชาวทะเลที่อาศัยอยู่บริเวณชายฝั่งทะเลทางภาคใต้ นิยมร้องรำระบำต้นหยงในยามว่าง

ลักษณะของระบำต้นหยง เป็นการแสดงที่มีการขับร้องประกอบท่าทางรำรำ ซึ่งชุมชนชาวไทยพุทธแถบชนบทนิยมนำมาเล่นกันในยามว่างโดยเฉพาะเวลาค่ำคืน เพราะช่วงเวลาดังกล่าวจะเว้นว่างจากการทำงานชาวบ้าน ทั้งนี้เพื่อเป็นการผ่อนคลาย สร้างความสนุกสนาน และเป็นการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน นอกจากนี้ ระบำต้นหยงยังใช้แสดงในช่วงเทศกาลและงานบุญประเพณี เพลงต้นหยงนอกจากจะใช้ร้องเพื่อประกอบการระบำต้นหยงแล้ว คนเฒ่าคนแก่ยังนำบทร้องของเพลงระบำต้นหยงมาขับเป็นเพลงกล่อมเด็กอีกด้วย

ปัจจุบันระบำต้นหยงหาชมได้ยากขึ้น ไม่สามารถหาชมได้ทั่วไป มีเพียงหมู่บ้านสุดท้ายคือ บ้านน้ำจืด อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง ซึ่งเป็นชุมชนที่มีการฟื้นฟูระบำต้นหยงขึ้นมาอีกครั้งเพื่อรักษาการแสดงนี้ไว้ให้อยู่คู่กับชุมชนและลูกหลานต่อไป

(<http://www.culture.go.th/knowledge/ebooks/book/TPA/2032.pdf> .)

การแสดงระบำต้นหยงคณะระบำต้นหยงบ้านฝายคลอง ตำบลน้ำจืด อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง

การแสดงระบำต้นหยงบ้านฝายคลอง (บ้านน้ำจืด) อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง ในอดีตใช้เป็นการแสดงเพื่อใช้ละเล่นสร้างความสนุกสนานในยามค่ำคืน ภายหลังจากเว้นจากการทำงานของชาวไทยพุทธที่อาศัยในบริเวณลำน้ำกระบุรี แต่ภายหลังจากที่ได้มีการฟื้นฟูขึ้นมาใหม่โดยคณะระบำต้นหยงบ้านฝายคลอง โดยนางนิยม นาคสังข์ วัย 61 ปี หัวหน้าคณะ และสมาชิกในชุมชนที่เคยเห็นหรือสัมผัสการแสดงระบำต้นหยงร่วมกันฟื้นฟูระบำต้นหยงก่อนที่จะสูญหายไป มีการนำระบำต้นหยงมาเล่นในโอกาสต่างๆ มากขึ้น เช่น งานแต่งงาน งานเทศกาล งานบุญประเพณีต่างๆ งานวัด และกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ถึงแม้จะมีการปรับรูปแบบการแสดงให้เข้ากับวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นชนบทในปัจจุบัน แต่ยังคงรักษาวัตถุประสงค์หลัก คือ การสร้างความสนุกสนาน ในอดีตพื้นที่อำเภอกระบุรีจะมีการแสดงลิเกป่าของชาวมุสลิมในเวลาค่ำคืน เพื่อสร้างความสนุกสนานและความบันเทิงเป็นที่ชื่นชอบของคนในชุมชน เช่นเดียวกับการแสดงระบำรองเง็ง ซึ่งเป็นการแสดงพื้นเมืองอีกชนิดหนึ่งที่ตั้ง

ความชื่นชอบให้กับคนในชุมชนไม่ต่างไปจากการแสดงลิเกป่า ซึ่งหญิงสาวที่ร้ายรำในการแสดงร้องเงิ่งส่วนใหญ่มักเป็นนักแสดงในคณะลิเกป่าด้วย ด้วยลักษณะวิธีและลีลาการร้องรำของระบำร้องเงิ่งและลิเกป่า ได้สร้างความประทับใจให้แก่ผู้ที่ได้ชม โดยเฉพาะนางนิยม นาคสังข์ และเป็นผู้นำทำรำจากการชมแสดงดังกล่าวมาเผยแพร่ให้กับคนในชุมชน และร่วมกันฝึกฝนตลอดจนการร่วมกันคิดทำรำใหม่ๆ ขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับจังหวะและท่วงทำนองของเพลงที่ใช้ประกอบการแสดง ซึ่ง สำเนียงการร้องและเครื่องดนตรีที่ใช้ในการแสดงระบำตันหยง ยังคงรูปแบบเดิมเหมือนกับระบำร้องเงิ่ง แต่ปรับในส่วนของการร้องรับของลูกคู่ และเพิ่มจำนวนนางรำขึ้นเพื่อสร้างสีสันให้กับการแสดง ภายหลังจากที่คณะระบำตันหยงได้แสดงในงานกิจกรรมของชุมชน ได้สร้างความสนุกสนานให้กับผู้ชมเป็นอย่างมาก ทำให้เกิดความนิยมชื่นชอบ และยังคงแสดงต่อเนื่อง และได้รับความนิยมนำมาจนถึงปัจจุบัน

คณะหรือวงระบำตันหยงของชุมชนบ้านฝายคลองจะมีสมาชิกที่ร่วมวงด้วยหลายช่วงอายุ ตั้งแต่วัยเด็ก วัยผู้ใหญ่ ไปจนถึงวัยสูงอายุ ซึ่งเด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมวงระบำตันหยงเป็นที่เด็กที่สนใจเข้าร่วมวงด้วยความสมัครใจ ภายหลังจากที่ได้ชมการแสดงระบำตันหยง ระบำตันหยงของชุมชนบ้านฝายคลอง จึงเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ช่วยหล่อหลอมและสร้างจิตสำนึกให้กับเด็กในชุมชน และภาคภูมิใจในการแสดงของท้องถิ่น ปัจจุบันคณะระบำตันหยงมีสมาชิกกว่า 20 คน

ภาพที่ 2 นางนิยม นาคสังข์ หัวหน้าคณะระบำตันหยงชุมชนบ้านฝายคลอง

1. องค์ความรู้ของภูมิปัญญาการแสดงระบำตันหยง

การแสดงระบำตันหยงในคณะหนึ่งๆ ประกอบด้วย

- (1) นักร้องนำ 1 คน
- (2) ลูกคู่/นักร้อง 4 คน (หรือแล้วแต่ขึ้นดนตรีที่ใช้ประกอบ)
- (3) นางรำตั้งแต่ 4 คนขึ้นไป แต่ไม่เกิน 20 คน

1.1 การแต่งกายของนักแสดง

รูปแบบการแต่งกายของผู้แสดงระบำตันหยงมีลักษณะเหมือนกับระบำร้องเงิ่ง โดยผู้รำจะแต่งกายด้วยชุดพื้นเมือง โดยนุ่งผ้าถุงปาเต๊ะยาวกรอมเท้า สวมเสื้อผ้าลูกไม้ แขนกระบอกยาว ซึ่งมีลักษณะคล้ายชุดย้าหย่าของหญิงชาวไทยเชื้อสายจีนในแถบชายฝั่งทะเลตะวันตก หรือสวมเสื้อบันดง ซึ่งเป็นเสื้อของหญิงมุสลิมที่นิยมสวมในสมัยหัวเมืองชายฝั่งทะเลตะวันตกของแหลมมลายู ซึ่งลักษณะเป็นเสื้อเข้ารูปปิดสะโพก คอวี ติดกระดุม มีผ้าคล้องคอ การแสดงระบำตันหยงในปัจจุบัน นิยมสวมเสื้อสีเหลืองและสีชมพู เนื่องจากมีสีสวยงาม น่าชม ซึ่งสอดคล้องกับท่วงท่าการร้ายรำ และใช้ผ้าคลุมไหล่ที่มีสีตัดกับสีเสื้อคล้องคอ ไม่สวมรองเท้า ส่วนทรงผมนิยมเกล้ามวยและเห็บดอกไม้เพื่อความสวยงาม

ภาพที่ 2 การแต่งกายของนางรำระบำต้นหยง

1.2 เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดง

เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงระบำต้นหยง แบ่งออกได้เป็น 2 แบบ ดังนี้คือ
เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงระบำต้นหยงแบบเก่า มีดังนี้

- (1) กลองรำมะนา จำนวน 2-3 ใบ
- (2) ฆ้อง 1 ใบ
- (3) ฉิ่ง 1 คู่
- (4) กรับ 1 คู่

เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงระบำต้นหยงแบบใหม่ มีดังนี้

- (1) กลองรุมบ้า นำมาใช้แทนกลองรำมะนา
- (2) แซ็ก
- (3) ฉิ่ง 1 คู่
- (4) กรับ 1 คู่

ภาพที่ 3 นักดนตรีและนักร้องนำในวงระบำต้นหยง

(ที่มาของภาพ : www.ranongecotourism.com/smf/index.php)

1.3 วิธีการแสดงระบำต้นหยง

ลำดับขั้นตอนการแสดงของระบำต้นหยงนั้น เริ่มจากการใช้เครื่องดนตรีประกอบจังหวะ ซึ่งปัจจุบันใช้กลองรุมบ้าแทนกลองรำมะนา แต่ในส่วนของเครื่องดนตรีอื่นๆ ยังคงยึดรูปแบบเดิมอยู่ คือ ฆ้อง กรับ ฉิ่ง เมื่อดนตรีเริ่มเล่น นางรำแต่ละคนจะออกมารำพร้อมๆ กับมีการขับร้องเพลงของผู้ขับ

ร้องด้วยบทขับร้องที่มีลักษณะคล้ายกลอนแปด แต่ในส่วนของท่อนเอื้อนจะคล้ายกับการร้องเพลงตันหยง ที่ชาวบ้านมักนำมาใช้ร้องกันในระหว่างกันทำนา หรือการร้องเพลงรอนเง้งในสมัยก่อน

สำหรับบทร้องในการแสดงระบำตันหยง ส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่กล่าวถึงวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นได้ และมีการแต่งบทชมนางโดยเปรียบเทียบกับหญิงสาวกับดอกไม้หรือธรรมชาติ อย่างเช่น

ต้นเอย ต้นหยง หลงไหลเหยยน้อง เจ้าช่อซี่เหล็ก (ลูกคู่รับ) (ซ้ำอีกครั้ง)

วันนี้เป็นวันเด็ก พวกหนูเล็กเล็ก ขอร่วมใจร่วมใจ (ลูกคู่รับ)

พ่อแม่ที่มา พี่ป้าน้ำอา อย่าเพิ่งไปไหน (ลูกคู่รับ)

ในงานวันเด็ก มาร่วมใจ ขอพวงมาลัย คนละพวงละพวง (ลูกคู่รับ)

ต้นเอย ต้นหยง กำปงเว้ยน้อง เจ้าช่อดอกพร้าว (ลูกคู่รับ) (ซ้ำอีกครั้ง)

ได้เมียและน้อง ที่ขาวขาว ได้ลูกมาเล่า ขาวน่าชมน่าชม (ลูกคู่รับ)

ผู้หญิงเหมือนแม่ ตีปิ้งร่างแห ให้น้ำมันกลมน้ำมัน (ลูกคู่รับ)

ได้ลูกมาเล่า ขาวน่าชม พอสมและน้อง กับเมียงามเมียงาม (ลูกคู่รับ)

ต้นเอย ต้นหยง กำปงเว้ยน้อง เจ้าช่อดอกกรัก (ลูกคู่รับ) (ซ้ำอีกครั้ง)

ผู้หญิงคนนั้น ที่เคยรู้จัก กอดคองั่งตัก กันหลายหนหลายหน (ลูกคู่รับ)

จู้จ้อแจจจ้อ คลุมหัวผ้าแพร กันอยู่สองคน (ลูกคู่รับ) (ซ้ำอีกครั้ง)

กอดคองั่งตัก กันหลายหน กับแม่หน้ำมน ในคีนั่นคีนั่น (ลูกคู่รับ)

ต้นเอย ต้นหยง กำปงเว้ยน้อง เจ้าช่อดอกเดียว (ลูกคู่รับ) (ซ้ำอีกครั้ง)

พี่มาจากงาน ก็เหนื่อยเหนื่อย มีใครปูผ้า ให้พื่อนอนพื่อนอน (ลูกคู่รับ)

ยามพี่หัวตก ใครเล่าจะยก ยกขึ้นบนหมอน (ลูกคู่รับ) (ซ้ำอีกครั้ง)

ใครเล่าปูผ้า ให้พื่อนอน ยามร้อนและน้อง ใครพัดลมให้ลมให้ (ลูกคู่รับ)

นอกจากเนื้อหาที่อยู่ในบทร้องจะมีลักษณะดังที่กล่าวมาแล้ว ตัวผู้ร้องเองยังสามารถเพิ่มเนื้อร้องที่เกี่ยวกับเหตุการณ์และสาระสำคัญ อันเป็นเรื่องราวที่เป็นประโยชน์กับคนในชุมชน ส่วนผู้ที่เป็นางรำจะต้องรำรำให้เข้ากับจังหวะ เคลื่อนย้ายร่างกายด้วยท่วงท่าที่อ่อนช้อย สวยงาม ซึ่งจังหวะในการขับร้องและเล่นดนตรีมักเป็นจังหวะเดิม เมื่อจบคำร้องแล้ว การรำรำรำดำเนินต่อไป และจบลงพร้อมๆ กับเสียงของจังหวะดนตรี

2. วิธีและกระบวนการถ่ายทอดความรู้สู่ผู้อื่น

นางนิยมนาคสังข์ พร้อมเพื่อนสมาชิกในคณะได้ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการแสดงให้กับผู้ที่มีความสนใจ โดยในขั้นตอนของการถ่ายทอดความรู้ในการแสดงระบำตันหยงของคณะ จะให้ผู้สนใจเลือกลีลาที่ตนชอบและมีความถนัด ได้แก่ นักร้องนำ นักดนตรี หรือนางรำ หลังจากนั้นจะให้ฝึกซ้อมในระดับขั้นพื้นฐานก่อน เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับองค์ประกอบต่างๆ ร่วมกับผู้ที่ทำหน้าที่การแสดงในส่วนต่างๆ หากสนใจในส่วนของการเล่นรำจะให้ฝึกซ้อมท่ารำ โดยสาธิตรำให้ดูเป็นตัวอย่าง หากสนใจการร้องจะมีบทร้องให้ฝึกร้องตาม เป็นต้น และเมื่อผู้สนใจฝึกจนเกิดความชำนาญแล้ว จะนำมาฝึกซ้อมร่วมกับนักแสดงในส่วนอื่นพร้อมๆ กันทั้งวง เพื่อให้เป็นการสร้างความพร้อมเพรียงและความสามัคคีของผู้ร่วมแสดง

ปัจจุบัน นางนิยมน นาคสังข์ ผู้เป็นหัวหน้าวงระบำตันหยง แห่งบ้านฝายคลอง และเป็นผู้นำการแสดงชนิดนี้มาปรับประยุกต์จนกลายมาเป็นการแสดงที่สร้างความบันเทิงให้กับคนในระดับชุมชน

3. ภูมิธรรม/จริยธรรม

ระบำตันหยง เป็นการแสดงที่ช่วยขัดเกลา หล่อหลอมให้เกิดความสามัคคี ความพร้อมเพรียง และการมีส่วนร่วมระหว่างคนในท้องถิ่น เพราะการแสดง หรือ การแสดงพื้นบ้าน ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการเชื่อมประสานความสัมพันธ์ และเป็นจุดศูนย์รวมของกลุ่มคนในท้องถิ่นชนบทได้เป็นอย่างดี และยังสร้างระบบค่านิยมทางความคิดในการสร้างจิตสำนึก ให้คนในชุมชน ตระหนักและวางแผนการแสดงระบำตันหยง ซึ่งเป็นศิลปะการแสดงเฉพาะท้องถิ่นที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ ส่งเสริมเพื่อให้อยู่คู่กับชุมชนท้องถิ่นไปอีกชั่วอายุคนต่อไป

3. บุคคลหรือกลุ่มที่ได้รับการสืบทอด

บุคคลที่ได้รับการสืบทอดการแสดงระบำตันหยง ส่วนใหญ่เป็นบุตรหลานในชุมชนบ้านฝายคลอง และเติบโตมาในครอบครัวที่เป็นสมาชิกวงระบำตันหยง ความรักและตระหนักในคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น การปลูกฝัง หล่อหลอมในคนละ ทำให้เกิดการสืบทอด รักษา ศิลปะการแสดงชนิดนี้ไว้ ซึ่งกลุ่มเด็กๆที่ถือเป็นรุ่นสืบทอด ทั้งหมด 4 รุ่น ปัจจุบันเยาวชนที่ร่วมได้รับการสืบทอด ประกอบด้วย

(1) เด็กชายพีรัช	เจริญผล	อายุ 15 ปี	ทำหน้าที่	ร้องนำ
(2) เด็กหญิงพรนิภา	เนียมมาก	อายุ 10 ปี	ทำหน้าที่	นางรำ
(3) เด็กหญิงพรชนก	นาคสังข์	อายุ 14 ปี	ทำหน้าที่	นางรำ
(4) เด็กหญิงพิไลวรรณ	โพธิ์กลอย	อายุ 12 ปี	ทำหน้าที่	นางรำ

ภาพที่ 4 คณะระบำตันหยงและผู้สืบทอด

ภาพที่ 5 เยาวชนรุ่นใหม่ที่ได้รับการสืบทอดการร้องนำในการแสดงตันหยง

ที่มาของบทความ : รายงานวิจัยเรื่องการศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นใต้ด้านศิลปะการแสดง